

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

meddelad i Stockholm den 21 december 2021

Mål nr

B 4564-21

PARTER

Klagande

MM

Ombud och offentlig försvarare: Advokat CJ

Motpart

Riksåklagaren

Box 5553

114 85 Stockholm

SAKEN

Tillgrepp av forskaffningsmedel m.m.

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Göta hovrätts dom 2021-07-09 i mål B 2156-21

DOMSLUT

Högsta domstolen ändrar hovrättens domslut på så sätt att Högsta domstolen bedömer tillgreppet av fortskaffningsmedel som ringa brott och bestämmer påföljden för den samlade brottsligheten till 40 dagsböter på 50 kr.

CJ ska få ersättning av allmänna medel för försvaret av MM i Högsta domstolen med 3 562 kr. Av beloppet avser 2 850 kr arbete och 712 kr mervärdesskatt. Staten ska svara för kostnaden.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

MM har yrkat att Högsta domstolen ska bedöma tillgreppet av fortskaffningsmedel som ringa brott och till följd av det sätta ned det antal timmar som ungdomstjänsten ska avse.

Riksåklagaren har motsatt sig att hovrättens dom ändras.

DOMSKÄL

Bakgrund

1. MM åtalades för tillgrepp av fortskaffningsmedel. Gärningen bestod i att han tillsammans med en kamrat olovligen hade tagit och brukat en moped. Han åtalades också för brott mot trafikförordningen (underlåtenhet att använda hjälm vid färd på moped) och ringa narkotikabrott (innehav av 44 tabletter metylfenidat). Samtliga gärningar hade begåtts några dagar innan han fyllde 16 år.
2. MM erkände gärningarna men gjorde gällande att tillgreppet av fortskaffningsmedel utgjorde ringa brott.
3. Tingsrätten dömde MM i enlighet med åtalet, bedömde tillgreppet av fortskaffningsmedel som brott av normalgraden och bestämde påföljden till 30 timmars ungdomstjänst. Hovrätten har fastställt tingsrättens domslut.

Frågan i målet

4. Målet gäller frågan om när ett tillgrepp av fortskaffningsmedel ska bedömas som ringa brott.

Rättsliga utgångspunkter

5. Den som olovligen tar och brukar ett motorfordon eller annat motor-drivet fortskaffningsmedel som tillhör någon annan döms – om gärningen inte är straffbelagd som stöld, ringa stöld, grov stöld, rån eller grovt rån – för tillgrepp av fortskaffningsmedel till fängelse i högst två år. Om brottet är ringa, döms till böter eller fängelse i högst sex månader. Är brottet grovt, döms för grovt tillgrepp av fortskaffningsmedel till fängelse i lägst sex månader och högst fyra år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningen har innefattat våld eller hot om brottslig gärning eller annars varit av särskilt farlig eller hänsynslös art, avsett betydande värde eller inneburit synnerligen kännbar skada. (Se 8 kap. 7 § brottsbalken.)

6. Bestämmelserna om tillgrepp av fortskaffningsmedel infördes i och med brottsbalken. Syftet var att åstadkomma en adekvat straffrättslig sanktion vid fordonstillgrepp som skedde utan tillägnelseuppsåt. I fokus för lagstiftarens överväganden stod tillgrepp av bilar men regleringen kom att avse även vissa andra slag av fortskaffningsmedel. (Se prop. 1962:10 s. B 190 ff. och B 442 ff.).

7. Enligt de ursprungliga bestämmelserna skulle i ringa fall dömas till böter. Den nuvarande straffskalan för ringa brott – böter eller fängelse i sex månader – tillkom år 2017 och motiverades bl.a. med intresset av att de flesta ringa förmögenhetsbrott har likartade straffskalor. Straffskalan för ringa fall av tillgrepp av fortskaffningsmedel överensstämmer efter lagändringen med straffskalorna för t.ex. ringa stöld och ringa skadegörelse.

8. I lagtexten anges inga kriterier för när tillgrepp av fortskaffningsmedel ska bedömas som ringa. Inte heller förarbetena innehåller några sådana kriterier.

9. Om det inte anges några särskilda kvalifikationsgrunder för vad som utgör ringa brott, måste frågan om ett brott är ringa bedömas mot bakgrund av de grundläggande rekvisiten för brottstypen och de övriga faktorer som är ägnade att påverka gärningens straffvärde. Det måste alltid göras en helhetsbedömning där samtliga omständigheter i det enskilda fallet beaktas. (Jfr t.ex. ”Skärpet” NJA 2017 s. 1129 p. 8 och 10 samt ”Högskoleprovet” NJA 2021 s. 56 p. 9 och 10.)

10. När det gäller tillgrepp av fortskaffningsmedel är det naturligt att omfattningen av brukandet tillmäts betydelse. Om brukandet har varit mycket kortvarigt kan det motivera att brottet bedöms som ringa. Eftersom syftet med bestämmelserna om tillgrepp av fortskaffningsmedel får anses vara att skydda den enskilde mot de skador och olägenheter som ett sådant tillgrepp innebär, bör också förekomsten eller avsaknaden av skador eller olägenheter ges betydelse. Också risken för skador måste vägas in. Ett brukande som inte har inneburit några skador eller några nämnvärda risker för skador kan därför i det enskilda fallet vara att bedöma som ringa brott. Det är också naturligt att väga in det bakomliggande syftet med gärningen och graden av förslagenhet. Utrymmet för att bedöma en gärning som ringa brott är därför större när det gäller impulshandlingar jämfört med i förväg planerade gärningar.

11. Tillgrepp av fortskaffningsmedel utgör inte ett tillägnelsebrott. Värdet av det som tillgrips har därför mindre betydelse vid bedömningen av tillgreppets svårhetsgrad än vid exempelvis stöld (jfr ”Biltillgreppet i Lidköping” NJA 1984 s. 751). Om det tillgripna fordonet har ett endast begränsat värde, innebär det emellertid normalt också en motsvarande liten risk för ekonomisk skada eller för olägenhet av annat slag. Omständigheterna kan då tala för att bedöma brottet som ringa. Avser tillgreppet ett mer värdefullt fordon, kan

brottet däremot enbart undantagsvis bedömas som ringa. En sådan undantags-situation kan vara när fordonet har brukats endast kortvarigt och försiktigt och därefter har återställts (jfr Nils Jareborg m.fl., Brotten mot person och förmögenhetsbrotten, 2 uppl. 2015, s. 205).

Bedömningen i detta fall

12. I målet är utrett att MM och hans kamrat olovligen tillgrepp en olåst moped och att de därefter färdades med denna cirka 200 meter innan de stoppades av polis. Såvitt framkommit var det fråga om en äldre moped med ett begränsat värde. Några skador uppkom inte och risken för skador förefaller med hänsyn till omständigheterna ha varit liten. Gärningen framstår som en impulshandling.

13. Även med beaktande av att färden upphörde först genom att MM och hans kamrat stoppades av polis bör gärningen vid en samlad bedömning anses utgöra ett ringa fall av tillgrepp av fortskaffningsmedel.

Påföljden

14. I enlighet med tingsrättens dom ska MM även dömas för brott mot trafikförordningen och ringa narkotikabrott. Gärningarnas samlade straffvärde motsvarar cirka 80 dagsböter. Med hänsyn till MMs ålder uppgår straffmättningsvärdet till 40 dagsböter.

15. Av 32 kap. 2 § brottsbalken framgår att den som är under 21 år får dömas till ungdomstjänst om påföljden är lämplig med hänsyn till hans eller hennes person och övriga omständigheter. I förarbetena har angetts att ungdomstjänst normalt bör komma i fråga endast när det alternativa bötesstraffet uppgår till minst omkring 60 dagsböter (se prop. 2005/06:165 s. 74, jfr även NJA 2008 s. 626). Omständigheterna i detta fall ger inte anledning att avvika från denna riktlinje.

16. Påföljden för MM ska därför bestämmas till 40 dagsböter.

I avgörandet har deltagit justitieråden Anders Eka, Kerstin Calissendorff, Sten Andersson (referent), Stefan Johansson och Cecilia Renfors.
Föredragande har varit justitiesekreteraren Charlotta Hallgren.